

դառնան իրենց հնազադայան ու պատմական Հայրենիքը՝ որուն կապված են կարտուի, արցունքի և աշխուժի կապերով:

Անոնք, բաժնիվելի տուաջ այս հողեն, որմե տտացան սնունդն իրենց ֆիզիկական ու հոգեկան, ուր կերտեցին լույս երազներ հայրենական, հարգանքի իրենց տուրբը կուգան մատուցանել դամբանին առջև այն Մեծ Մարդուն, ուր խորհրդանիշն եղավ ազգային ազատագրական պայքարներուն ու Մեծ Պաշտպանն, Հայրենիքին:

Եվ իրենց պես ու իրենց չափ, ո՛վ կարող է գնահատել ու հասկնալ վեհոթյունն ու մեծութունը բոլոր անոնց, որոնք ինկան հերոսաբար, Հայրենիքի փառքին համար: Զէ՛ որ անոնք, ուր որ գացին ու գաղթեցին, Հայրենիքի սերն անաղաքով՝ զխոցան պահել վառ ու անմահ, իրենց սրտին ու հոգվո մեջ միշտ ծրարած:

Այս ոգևոր ամբողջներուն ժպիտին մեջ, ես կտեսնեմ վիշտ մը խորունկ ու համակող ու իրենց խնդրն արցունքներով է թրջված, որովհետև անոնք սիրելի Հայրենիքն մը կը հեռանան, երազներու Հայրենիքը ողջունելու, կբաժնվին, իրենց անկեղծ ու սրտակից բարեկամներն՝ կարոտակեզ արենակիցներ վերագտնելու Արցունք կա անոնց աչքերուն մեջ ու հոգվոյն մեջ թախիծ անհուն... ու հետագայում նայվածքներով խորատույզ, վերջին անգամ կզիտեն հողն օրհնաբեր, որ տվավ իրենց ավիշ ու կյանք ու ապրումներ, ուր մանկություն մ՝ անդորր, խաղաղ կյանք ու աշխատանք վայելեցին ապահով, ուր

սրտերն իրենց բարախեցին ու թոխացին զղացումներու բազմապիսի լարերով:

Այն օրն, ուր, ո՛վ հեռացող եղբայրներ, ձեզմե միայն հիշատակներ պիտի մնան, մի՛ մոռնաք, մի՛ մոռնաք, որ տակավին, ձեզի համար կարոտակեզ սրտեր անվերջ պիտի բարախին, ձեր սրտերու բարախումին կըշռուցի:

Ա՛խ, որբան պիտի փափաքի սեղմել ձեռքը յուրաքանչյուր մեկնողի, ողջագուրվի, ու կուրծքն անոր սեղմել կուրծքիս հրատուշոր...

... Ու ծառին տակ այս մենավոր, հուզումներու անձնատուր, արցունքներ հորդ կհոսին՝ զորս անկարող եմ զսպելու:

Ձեռքս՝ անձանոթ ուժե մը պրկված, խանդագին կբարձրանա, ո՛վ հեռացող ու սիրելի եղբայրներ, ողջերթի անկեղծ մաղթանքներով:

Ողջերթ, ողջերթ, ո՛վ սրտակից բարեկամներ, ու բարի՛, հազար բարի ճանապարհ, ղեպի փառավոր ու լուսաշող Հայրենիքը ձեր բազմադարյան երազներուն, ուր կմաղթեմ կյանք մը խաղաղ ու հրջանիկ ձեր բոլորին, ձեր զավակներուն ու թոռներուն, ինչպես նաև զայլք սերունդներուն:

Պիտի պահենք մեր սրտին մեջ հիշատակը, որ ձեզմե մեզի կմնա. պիտի պահենք զայն անաղարտ, մի՛շտ, մի՛շտ, մի՛շտ...

Առաքելեն բարգմ. ՊԵՐՃ ՍԱՊՊԱՂՅԱՆ
(«Եփրատ» թիվ 2791, 1946 թ.)

ԱԼՃՆՐԸՆ ՊԵՐՃ

PETITION TO THE UNO*)

Պրե. Պլեխ Հայ Իրավանց Պաշտպանության Ամերիկյան Հանձնախումբի անդամներեն մին է, Սոսայթի Ֆոր էրիվ Բելլեր Բեկերության առաջնորդը Նյու-Յորքի մեջ, և շատ գործոն դեր կկատարե քաղաքական և բնկերային բարելավման շարժումներու և հարցերու մեջ:

Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության Համաժողովը, որ գումարվեցավ Լոնտոնի մեջ, ստացած է բաշմաթիվ պատգամներ այս շաբթվան ընթացքին: Ոմանք կվերաբերին միջազգային սպառազինման և հրազեական ոռւմբի գործածության: Եվ ոմանք ալ կշոշափին մասնավոր ժողովուրդներու կենաց հանգամանքը, որոնք կըմբռնեն որ այժմ հարմար ժամանակն է մարդկության խղճին դիմելու: Մարդիկ իրավամբ կնային Միաց-

յալ Ազգաց Կազմակերպության վրա, որպես պաշտպանության և դիմումի համաշխարհային կեդրոն մը, իբրև աղբյուր մը արդարության և կարեկցության:

Ժողովուրդ մը. որ թվով շատ փոքր է, մոտափորապես չորս միլիոն, դիմում կատարած ըլալով անոր, ոմանք անկարելի պիտի գտնեն: Բայց մենք ըսած չենք, որ ամեն մարդ, կին, երեխա կարևորություն ունի, թե ամեն ժողովուրդ պետք է պաշտպանվի, նկատողության արժանանա և զնահատվի:

Կիսսիմ Ժողովուրդի մը մասին, որ երբեմն

*) Սույն ուղերձը հաղորդված է Միացյալ Նահանգներու բազմաթիվ ռադիոկայաններին:

ունիք պատմական և ավանդական արմատներ, մշակութային և հոգեկան հայրենիք մը: Կիստիմ Հայոց մասին:

Հայաստան երկիր մըն է, որ կզանվի Սև և Կասպից ծովերու միջև: Ան բերրի երկիր մըն է պտուղներու և բրնձի, բամբակի և ծխախոտի, անտառներու և արջառներու և պղնձի: Արգասավոր ձորերու երկիր մըն է: Դարպաս մըն է Արևելքի և Արևմուտքի միջև, — ընդմեջ Պարսկական ծոցին, Հնդկական օվկիանոսին և Միջերկրական ծովուն: Կապահանգիստներուն: Երկիր մըն է, ուր Եվրոպա և Ասիա իրարու կմիանան, և ուր կայսրություններ մաքառած են ի խնդիր տիրակալության, ապատակած են անոր ժողովուրդը, թողելով մոխիրներու ավերակներ և բեկորներ, անթուփյուն, գերություն և մահ:

Հայաստան առ նվազն 3500 տարվան պատմությունը մի ռանի: Քանենֆոն Քրիստոս առաջ 401 թվականին այս երկրին անցած է: Մեծն Աղեքսանդր Քրիստոսն 331 տարի առաջ, գրավեց զայն Պարսկական կայսրութենին: Հռոմայեցիք նվաճեցին զայն: Բայց հայեր շարունակ անկախության և ազատության ժամանակաշրջաններ ունեցան: Ան առաջին ազգն է եղած, որ քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն ընդունած է 303 թվին: Երկիրը արշավող ասպատակներու կարգեն են արաբներ, պարսիկներ, քուրտեր, մոնղոլներ և թուրքեր: Վերջնապես դարուն մեջ ցարական Ռուսիան և Թրքական կայսրությունը տիրապետած են հոն: Թրքաց տիրապետության ներքո հայերը ցեղալին և կրոնական հալածանքներու երթարկված են, — հալածահարություն, հալածակություն, խտրողական հարկահանություն, և վերջապես, — կոտորած և տեղահանություն: 1894—1896-ի կոտորածներու ընթացքին առավել քան 300.000 հայեր բնաջնջվեցան: 1909-ին առնաք դարձյալ առնջվեցան Երիտասարդ Թուրքերու վարչաձևեն: Եվ 1915 մինչև 1916, երբ Թուրքերը տարակուսեցան անոնց հավատարմության վրա, և երբ Դաշնակիցները իրենց պատերազմական նպատակները հայտնեցին, ըստ Դերկոմս Պրայսի, միլիոնի մը մոտ հայեր ջարդվեցան: Շատ դուռնություններ կմոռնանք: Սերունդ մը առաջ, ամերիկացիք մեծապես հուզվեցան հայոց կացությունեն: Այս իրողությունները կրնանք քաղել Բրիտանական Համայնագիտության և կամ Փոքր Ասիոյ որևէ արժանահավատ պատմություն մը: Ասոնք ազահ և ամոթալի պատկերի մը մասն են, թե ինչպես մարդիկ կվարվին իրարու հետ: Ըլլա-

լով փոքր ժողովուրդ մը, ո՛չ այնքան հզոր ուժերներն դիմադրելու, և ո՛չ ալ բավականաչափ հարուստ իր անկախությունը դնելու փոխարինաբար բան մը տալով, և ո՛չ ալ ըստ բավականի ժանոթ, որպեսզի Դաշնակիցներու և իր դրացիներու սրտին դիմեր, այս պատմաբանով անիկա անասելիորեն տառապած է:

Այս աշխարհին մեջ փոքր ազգերու համար ապահովություն չկար: Ոչ մեկ ժողովրդի գոյության իրավունքը ապահովուած էր, մանկանց ոչ մեկ սերունդը կարող էր մեծանալ առանց ակնացատես ըլլալու բարբարոս անգթության և բռնության՝ այնպիսի բաներու համար, որոնք նվիրագործված էին իրենց հայրերու կողմից:

Եթե ակնարկ մը տանք իրանացիներուն և կամ ճափացիներուն, կորեացիներուն կամ եթովպիացիներուն, որևէ տեղի փոքր ազգության մը, հարց հարուցված չէ, թե «Ի՞նչպես կրնանք արդարություն ի գալծ դնել այս ժողովրդաց համար: Ի՞նչպես կրնանք հաստատել ապահովության դրություն մը, որուն մեջ ամեն ժողովուրդը ապահովություն գտնեն»: Բայց առաջնապես հարց եղած է, թե «Ան ի՞նչպես պիտի նպատակ մեր ազգի գոյության կամ մեր կայսրության: Թե ի՞նչպես մեր հարաբերությունները պիտի ազդվին մեր թշնամուին»: Յրանսիացի կամ Ռուսիոյ կամ Թուրքիոյ և կամ Ճապոնի վերաբերմամբ»:

Բիրտ ուժի բաղադրականությունը պատահաբար է հայերը, որով եվրոպական և ասիական պետությունները սակարկած և պայքարած են իրարու հետ, գործածելով հայ ժողովուրդը իբրև գրավ: Քաղաքակիրթ մարդու պատմության մեջ ասիկա անարդանք մըն է: Ասիկա տխուր մեկնաբանություն մըն է թե քրիստոնյա և թե մահմեդական ազգացության վրա, և միայն խորհրդային Միությունը իրավացի և քաղաքականապես փափաքելի և ողջմիտ նկատած է, այս ժողովրդին տալու հողի պատառ մը, ապահովություն և մշակութային ինքնուրույնություն, և դատարարականություն, աճման ու հառաջդիմության միջոցներ: 1920-ին, երբ հազիվ երկրամաս մը խոստացված էր, թուրքերը դարձյալ հարձակեցան և ահա այս միջոցին էր որ խորհրդային Հայաստան հիմնադրվեցավ:

Խորհրդային Հայաստան իրապես նպաստած է հայ ժողովրդի կյանքին: Ան վայելած է Սովետական Միության պաշտպանությունը: Նույնիսկ անոնք, որոնք կըննդատեն համայնավարությունը, կընդունին զայս: Սովետ դրության մեջ ապահովուած են զանազան ժողովուրդներու, մեծ և փոքր, սե-

փական լեզվի գործածությունը, անոնց դպրոցները. կրթության քաջալերությունը ոչ միայն արիտի զարգացնե՝ երիտասարդ և բնիկ առաջնորդներու ձիրքերը, այլ նաև քաղաքական պատասխանատվությունը տեղափոխ կառավարության գործին մեջ, — և փոխադարձ օգնություն՝ փոխադրության և տնտեսական փոխանակության գործերու մեջ, 1920-ն ի վեր, հայեր այս հանրապետության մեջ վայելած են մշակութային ինքնավարություն:

Սակայն առիկա չի լուծեր միջազգային հարցը: Այսօր, ավելի քան մեկ միլիոն հայեր ցան ու ցիր եղած են ամբողջ Եվրոպայի և Փոքր Ասիո մեջ, — Իրանի, Իրաքի, Սուրիո, Լիբանանի, Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Հունաստանի, Ֆրանսայի և Ամերիկայի մեջ: Անոնք տարագրյալներ են, որոնք տառապած են անոթությանմբ, աղքատությանմբ, հիվանդությանմբ, հարստահարությանմբ, հափշտակությանմբ և կոտորածով: Անոնք ճաշակած են քաղաքական իրավանց զրկված և ամեն տեսակ հալածանք: Ի հեռուկա այս ամենուն, անոնք վերապրած են:

Տրամաբանական չէ՝ անոնց համար սպասել և պահանջել, որ հին անիրավությունները ուղղվին և նոր կարգադրություն մը ըլլա իրենց համար: Անտարակույս Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության պատասխանատվությունն է նկատի առնել՝ որ ժողովուրդ մը կարենա այս աշխարհիս վրա եւել մը ունենալ, որ նվիրականացած է իր անցյալով, նշանակալից դարձած իր պատմությանմբ և իրագործություններով, տեղ մը, ուր ամեն փնջ հարազատ ըլլալով իր հոգեկան և մշակութային կյանքին, կարողանա բնական աճման և արտադրության բարիքները վայելել: Հայոց հանգամանքին մեջ, գոնե կարելի է մեկուսացնել այն վայրերը, ուր որ ավանդական և պատմական տարածությունն ու սահմանները հստակ են: Եվ ուր բնակիչները կիսովիս, կարող են գաղթել սահմաններեն անդին, — մասնավորապես ուր հողը, պատմությունն ու բնակչությունը փմատնանշեն որ Հայկական է, — և ուր իշխող ազգին կարելի չէ վստահիլ, որ ուղղամտությամբ վարվի հայ փոքրամասնության հետ:

Հայեր կողմէն հայրենիք մը, որ ըստ բավականի հզոր ըլլա, որպեսզի կարենան և բաշխավորել իրենց սերունդներու, իրենց սեփական ձիրքերու և մշակութային կյանքի վերապրումը: Ժողովրդապետություն մը կողմէն, թեև փոքր, բայց ատակ՝ ժողովրդավար աշխարհի մը մեծագույն փառացվածքին մասը կազմելու: Պատրաստ են պա-

տասխանատվություն մը տալն ինքնու միջազգային ապահովության, տնտեսական և մշակութային փոխանակության նոր դրությունները կամ մեկուսական չէ: Ազգայնամոլ կամ զինվորապաշտ չէ: Իրենց երկիրը սիրելով հանդերձ անոնք կարիք չեն զգարուիչներու վրա դերակալություն հաստատելու: Եվ ոչ ալ պետք կզգան ուրիշները ատելու: Այս ոգին է, որ կմղե Ամերիկայի հայերը ի մի գալու և իրենց դատը հարկադրելու Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության:

Հայ ծագումով բազմաթիվ հայեր կան, որոնք մտադիր են Ամերիկայի մեջ ապրելու: Անոնք կարենան այս երկիրը: Անոնք մեծ ապագա մը կնախատեսեն Ամերիկայի համար և կրաղձան անոր մասնակցիլ, անոնք կփափաքին, որ իրենց զավակները մեծնան և ընդունակ ըլլան վայելելու անոր ժառանգությունը և հարստացնելու հասարակական կյանքը, որուն մաս կկազմեն: Պատշաճ է, որ հայերը սովորեցնեն իրենց զավակներուն հայրերու ժառանգության բարեմասնությունները, պարծելու իրենց անցյալ մեծ առաջնորդներով, իրենց երաժիշտներով և արվեստագետներով ու ռազմականներով, չամաշելու իրենց ծնողներեն, այլ գոհունակ ըլլալու, որ անոնք ունեցած են տոկունություն և ազատասիրություն, ատկունություն, հալածանքներեն վերապրելու և նոր Աշխարհին մեջ հաստատվելու:

Առժամապես տարագրության մեջ ապրող հայերը, և հայկական ծագումով ամերիկացիները, ընդամենը 200,000 հոգի, որ այժմ կապրին Միացյալ Նահանգաց և Քանադայի մեջ, ունին որոշ պատասխանատվություններ այն երկրներին և այն մարդոց հանդեպ, որոնցմե սերած են, ինչպես նաև այն ազգին հանդեպ, որուն մեկ մասն են: Այդ պատասխանատվության և պարտականության անունով, անոնք իրենց պարտականությունը կատարեցին: Ամերիկահայ Ազգային Խորհուրդը և Հայ Իրավանց Պաշտպանությունը Հանձնախումբը խոսելով միլիոններու անունով, որոնք ցրված են աշխարհի ամեն կողմը, ինդրադիրներ մատուցին Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության: Անոնք հիշեցուցին Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության իրենց պատմությունը և տվախտանքները, իրենց հավատարմությունը ժողովրդավարության դատին հանդեպ հրեթալս առաջին և երկրորդ համաշխարհային պատերազմներու, առաջին համաշխարհային պատերազմին հետո իրենց տրված խոստումները, իրենց կրած տառապանքները թուրքերեն, որոնք անվա-

նապես չեղոր մնացին և սակայն համագործակցեցան ֆաշիստներուն հետ: Անոնք մատնանշեցին Թուրքիո տիրապետության Լեյթակա երկիրներու մեջ այն ոչ-դեմոկրատիկ դավադրությունները, որոնցմով զլացված է իրենց ապահովություն և քաղաքացիական իրավունքներ, թույլ տալով Թուրքերուն, որ փերադառնան այն շրջանները, որոնք ի սկզբանե Հայաստանի մասն ըլլալով՝ խոստացված էր անոնց, և թուրքերն գրավելու երկիրներու մեջ հալոց դեմ ի դուրս դրված իտերական դավերը:

«Մենք, ներկայացուցիչներս, երկրագնդի դանազան մասերու մեջ ցիր ու ցան մեկ միլիոնն ալեւի հայ ապաստանյալներուն, կիսնորքնք Զեք բարձրութենն, որպեսզի ի դուրս դնեն պարտապատշաճ միջոցներ, Սովետ Հայաստանի վերադարձնելու Թուրքիո կողմն գրավելու Հայկական Նահանգները, դեթ ալ հողամասերը, որոնք պարունակված էին նախագահ Գեղարքի վողմն գծված սահմաններուն մեջ, և անոնց վրա վերադառնալիցն երկրագնդի վրա ցան ու ցիր մեր տարագիր հայրենակիցները...»

«Բազում երկիրներու մեջ հայք տակալին ապաստանյալներու գոյալիճակ ունին, կենդանացնեն միջազգային հարց մը և ծանրորեն կճնշեն քաղաքակիրթ աշխարհի լիզը: Արդարության պահանջ մըն է, որ անոնք վերադառնան անոնց ազատության և ապահովության պայմաններու մեջ: Հմուտ անձինք ամենուրեք կհավատան, որ այս պայմանները կարելի է իրագործել միացնելով Թուրքիայի վողմն գրավելու Հայկական Նահանգները Սովետ Հայաստանի հետ, ուր քսան հինգ տարվան կարճատև ժամանակի մը մեջ ազգ մը փրկված է ընդհանուր անդունդեն, և ուր տնտեսական, բնակարար և մշա-

կութային վերադարձնում մը հառաջացած է, որ եղական ! հայ պատմության մեջ»:

Ինչ կխորհիք այս դիմումի մասին: Բազում ամերիկացիներ անկախ կընեն Հայոց դատը: Փոքր ժողովուրդ մըն են, փոքր թվով: Բազում ամերիկացիներ նախապաշարումներ ունին այսօրինակ զանազուն հեռանկարներով ժողովրդի մը դեմ, որուն պատմութենն, բնութենն և հարցերն անտեղյակ ենք:

Սակայն, եթե կհավատանք ժողովրդավար ընկերության մը և խաղաղ աշխարհի մը, պետք է ճանչնանք, որ ամեն փոքր ազգ մտահոգություն մը կպատճառե: Ամեն մեկ ազգի մեծամասնության համար հրամայական է,

որ ամեն մարդ ապահով և ազատ ըլլա իրաւակախ դուրսումը մը: Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության փորձաքարը կկայանա այս փոքր ազգերու հարցերուն նկատմամբ անոր ցուցահանած վերաբերումին մեջ: Մեր պատվիրակներու փորձանիշը, անոնց իմաստությունը, անվահեթությունը և դիվանագիտությունը կկայանան նաև այս տեսակ հարցերու ղեկավարության մեջ: Սակայն Լոնտոնի մեջ դումարված Խորհրդաժողովի մեր պատվիրակներուն վրա չի ծանոթանար ամբողջ պատասխանատվությունը: Ինչ որ կընեն, փոփոխուկի կախումն ունի մեզմե: Ընդունա՞լ ենք ազատության: Ընդունա՞լ ենք խաղաղության: Յուրաքանչեւ մեր արժանավորությունը, ու Միացյալ Նահանգաց և աշխարհի գիտակցությունը իրականացնենք Միացյալ Ազգաց Կազմակերպության միջոցով, որ խաղաղության և արդարության մեր նորագույն գործակալությունն (*):

Քարգմ. ԵՂԻՇԵ ՏԵՊԱՂՅԱՆ
(«Վարբեր» թիվ 106, 1946 թ.)

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Է՛՛ ԼԱՎԱՏԻՍ-ի մեջ կկարդանք.
«Եգիպտոսի է՛ Ահրամ քերթեն առնված լուր մը, ըստ որում Գահիրեի, Ներգաղթի Կոմիտեի անդամներն մեկը հայտարարություն մը ընելով է՛ ԱՆՐԱՄ-ի թղթակցին, ըսած է՝ թե Սուրիո և Լիբանանի 170 հազար Հայերուն 135 հազարը, իսկ Պաղեստինի 15 հազար հայության 12 հազարը, արդեն արձանագրված են ու կփախաբին Սովետական Հայաստան վերադառնալ:

Մեկնիլ փախաբողներուն մեջ կա կարևոր թիվ մը բարեկեցիկներու, որոնք հայրենասիրությունն առնված որոշած են հեռանալ

Միջին Արևելքի երկրներն հաստատվելու համար իրենց Մայր Հայրենիքին մեջ:

Հայրենիքի հանդեպ այս կարտի զգացումներն զատ ո՛չ մեկ պատճառ պիտի մղեր ղիրենք հեռանալու արար երկրներն, ուր տարիներն ի վեր գտած են եղբայրական և բարեկամական անկեղծ ընդունելություն մը»:

(«Եփրատ» թիվ 2767, 1946 թ., Հալեպ)

*) Տպագրվում է որոշ կրճատումներով: